

ΔΗΜΟΣΙΕΩΝ

ΕΤΟΣ 22ο | ΤΕΥΧΟΣ 96 | ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ-ΜΑΡΤΙΟΣ 2021

**“Να ξέραμε τι λένε οι πέτρες, τα λουλούδια, η βροχή!
Μπορεί να φωνάζουν, να μας φωνάζουν, κι εμείς να μην ακούμε”**

[Νίκος Καζαντζάκης, “Βίος και Πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά”]

ΤΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ

Σύλλογος Ποιοτικής & Πολιτιστικής
Αναβάθμισης Δυτικής Αττικής
“Ο ΔΗΜΟΦΩΝ”
ΕΚΔΟΤΗΣ
Παναγιώτης Δημητρουλής
(Κιν.: 6977.781.753)
ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΕΓΓΡΑΦΗΣ ΜΕΛΩΝ/ΣΥΝΔΡΟΜΩΝ
Κοροπούλης Βασίλης
Κοροβέση Ελένη
Παπαϊωάννου Παναγιώτης
ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΑΣ
Λαϊνάς Παναγιώτης -
Μποχάρτζας Γεώργιος
ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ
Κωνσταντίνα Πέππα
Τηλ./Fax: 210.55.58.291

ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΣΗ - ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ
Μήτσου - Τσιάμη Κατερίνα
Πτυχ. Τεχνολόγος Γραφικών Τεχνών

Ταχυδρομική Διεύθυνση
28ης Οκτωβρίου 3, 196 00
Μάνδρα Αττικής
Τηλ.: 6977.781.753
www.dimofon.gr
e-mail: info@dimofon.gr

Ο “ΔΗΜΟΦΩΝ” ανταλάσσεται με
όλα τα έντυπα πολιτιστικού περιεχομένου.

Τα επώνυμα άρθρα εκφράζουν τις απόψεις εκείνων
που τα υπογράφουν.
Επιτρέπεται η τημηματική ή ολική αναδημοσίευση
άρθρων, υπό την προϋπόθεση ότι θα αναγράφεται η
πηγή τους.
Η ύλη για το τεύχος “έκλεισε” στις 12/3/2021.

ΕΤΟΣ 22ο
ΤΕΥΧΟΣ 96

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ-ΜΑΡΤΙΟΣ 2021

«Το σχολείο ως πυλώνας πολιτισμού στον 21ο αιώνα!»

Στην σημερινή εποχή οι αξίες, τα ιδανικά & οι σταθερές των ανθρώπων αναθεωρούνται διαρκώς. Το μοντέλο ενός παγκοσμιοποιημένου πολίτη θα πρέπει να μας ανησυχεί. Πώς μπορούμε να είμαστε ήρεμοι όταν η σημερινή κοινωνία προβάλλει έναν κόσμο που στοχεύει στην υλιστική ζωή, ξεχνώντας την σημαντικότητα του πνεύματος; Αυτό το γεγονός καλό θα ήταν να αντιμετωπιστεί άμεσα με μια παγκόσμια πολιτισμική επανάσταση, που θα καθορίσει την ταυτότητα κάθε λαού.

Το σχολείο δεν έπαψε ποτέ να διαδραματίζει τον σπουδαιότερο και τον βασικότερο ρόλο. Διότι πρωταρχικός του ρόλος είναι η δημιουργία ορθών και σκεπτόμενων ατόμων, καλλιεργώντας την ψυχή, ενισχύοντας το πνεύμα και ενδυναμώνοντας το σώμα. Οι μαθητές μέσα από αμέτρητες δραστηριότητες, είτε ατομικού είτε ομαδικού χαρακτήρα καταφέρουν να κοινωνικοποιούνται, καθώς επίσης λαμβάνουν διάφορα κοινωνικά παραδείγματα, με στόχο την αφύπνιση και τον προβληματισμό.

Βέβαια, ας μην ξεχνάμε πως πίσω απ' όλη αυτή την προσπάθεια κρύβεται ο εκπαιδευτικός. Παρά τις δυσκολίες που έρχεται να αντιμετωπίσει, δεν σταματά λεπτό να μάχεται, να εμφορείται από ιδανικά, διαχρονικές αξίες & παιδαγωγικό ήθος. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι πολύπλευρος. Κύριο μέλημά του είναι η σωστή διαπαιδαγώγηση του παιδιού. Οφείλει να έχει μεταδοτικότητα και να μεταλαμπαδεύει τις γνώσεις του στους μαθητές. Πρέπει να ενθαρρύνει τους μαθητές ανάλογα με τις ικανότητές τους. Να τους αντιμετωπίζει ως ξεχωριστές προσωπικότητες και να μη ξεχνάει να τονίζει τη διαφορετικότητά τους και την μοναδικότητά τους. Διότι η μοναδικότητα είναι αυτή που ξεχωρίζει κάθε παιδί, κάθε άνθρωπο. Με αυτή την στάση ενισχύεται και η έννοια του πολιτισμού. Πολιτισμός δεν είναι μόνο τα αξιοθέατα, τα μουσεία και οι τέχνες. Πολιτισμός είναι και ο σεβασμός, η αγάπη, η βοήθεια, η διατήρηση της ταυτότητας μας, η ανάπτυξη του χαρακτήρα μας με ήθος και αξίες, η αποδοχή άλλων λαών με διαφορετικές κουλτούρες και συνήθειες κ.α.

Κλείνοντας να αναφέρουμε, πως το σύγχρονο σχολείο για να θεωρηθεί πυλώνας του πολιτισμού, θα πρέπει να αρχίσει από το όραμα του ουμανιστή πολίτη, που δεν περιχαρακώνεται πίσω από στερεότυπα & προκαταλήψεις. Αντιθέτως, θα τον διακατέχει πνευματική - κριτική ικανότητα, ήθος και σεβασμό προς τους άλλους λαούς, προφυλάσσοντας την μοναδικότητα κάθε ατόμου & κάθε κοινωνίας. Ο πολιτισμός είναι καθρέπτης της κοινωνία και η κοινωνία καθρέπτης του πολιτισμού.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΑΝΩΝ ΚΟΥΔΟΥΜΑ

Νέα βιβλία του Στέφανου Λουμάκη

Tο 2020, έτος Covid-19, αποδείχθηκε ιδιαίτερα δημιουργικό για τον Στέφανο Λουμάκη. Ο καλός φίλος και συνεργάτης του περιοδικού από το πρώτο τεύχος του μέχρι και σήμερα φαίνεται πως εκμεταλλεύτηκε κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο τον άφθονο χρόνο που προσφέρθηκε σε όλους μας λόγω περιορισμών και καραντίνας! Εξηγούμενοι:

Αμέσως μετά την λήξη της πρώτης καραντίνας, όπως ασφαλώς θυμούνται οι αναγνώστες του περιοδικού, ο Σύλλογος μας του εξέδωσε ένα 48σελίδο βιβλίο, που αγκαλιάστηκε με ιδιαίτερη αγάπη από όλους, με τίτλο "**Zωής & Σκέψης Αποστάγματα**", που περιλαμβάνει γνωμικά, ρητά και αποφθέγματα. Λίγο αργότερα εκδώσαμε και το ογκώδες (344 σελίδων) "**Έξι χρόνια (2007-2013) 'Eagle' Blogging με περιεκόμενα για μια ζωή**", που, όπως προκύπτει και από τον τίτλο, περιλαμβάνει όλες τις πολύ ενδιαφέρουσες αναρτήσεις του συγγραφέα στο ιστολόγιο "Eagle" πάνω σε μια ποικιλία θεμάτων. Παράλληλα ο συγγραφέας ασκολείτο με την επιμέλεια του βιβλίου του [επίσης καλού φίλου και συνεργάτη του Συλλόγου] Στυλιανού Μουζάκη "**H Ναζαρονή ζωγραφική του ναού της Μεταμόρφωσης του Σωτήρος στο κωριό Κουκουβάουνες της Αττικής**", που εκδώσαμε το φθινόπωρο.

Εκτός από τα παραπάνω, όμως, στο δεύτερο εξάμηνο του 2020 εκδόθηκαν άλλα δύο βιβλία του Στέφανου Λουμάκη, και τα δύο από τις εκδόσεις "συλλογές".

Το πρώτο έχει τίτλο "**Ευρετήριο λημμάτων οκτώ (8) λακωνικού ενδιαφέροντος περιοδικών εκδόσεων**". Προφανώς απευθύνεται σε ένα περιορισμένο κοινό επιστημόνων, ερευνητών και βιβλιογράφων και, φυσικά, σε όλους τους Λάκωνες που αγαπούν και ενδιαφέρονται για τον τόπο καταγωγής τους. Σε κάθε περίπτωση αναμφίβολα μπορεί να το βρουν χρήσιμο και άλλοι, καθώς βρήκα σ' αυτό και λήμματα ευρύτερου ενδιαφέροντος, όπως, για παράδειγμα, για τους Αρβανίτες στην Πελοπόννησο, για τους Αρβανίτες στην Λακωνία, για τα Μέγαρα κ.λπ.

Το τελευταίο βιβλίο του επιγράφεται "**ΕΛΛΗΝΩΝ ταυτότητες**". Ο υπότιτλός του είναι διευκρινιστικός του περιεχομένου του: "**Η ιστορία των κάθε είδους και μορφής 'δελτίων ταυτότητας' και λοιπών εγγράφων έμμεταν της τιμοτάτης, ίσως αναδεικνύεται από τα τεκμήρια κάποιων σχετικών συλλογών**". Πρόκειται για ένα μεγάλου μεγέθους (A4) βιβλίο με 268 σελίδες με πολύ πλούσιο φωτογραφικό υλικό (πάνω από 500). Σ' αυτό ο αναγνώστης μπορεί να βρει και να δει παλιές ταυτότητες κάθε είδους και κατηγορίας: ευρείας χρήσης ("αστυνομικές"), στρατιωτικές, επαγγελματικές, υπηρεσιακές, δημοσιογραφικές, αθλητικές, φοιτητικές κ.λπ. Μπορεί επίσης να βρει άδειες οδηγήσεως, βιβλιάρια σπουδών, εκλογικά βιβλιάρια κ.ά. Το ευχάριστο και ενδιαφέρον είναι ότι ο συγγραφέας δεν περιορίζεται στην απλή παράθεση όλου αυτού του συλλεκτικού υλικού, αλλά το συνδυάζει και, έτσι, καταφέρνει να "κτίσει" και να "αναβιώσει" τις ζωές κάποιων προσώπων που κάποτε κατείχαν τις ταυτότητες αυτές. Ο συγγραφέας μας δίνει αναλυτικά την ιστορία των ταυτοτήτων στην Ελλάδα και, μάλιστα, παραθέτει στο τέλος του βιβλίου, ως "παράρτημα", όλα τα Φ.Ε.Κ. που περιλαμβάνουν τη σχετική νομοθεσία. Χρήσιμο είναι και το "Ευρετήριο φορέων ταυτοτήτων που παρουσιάζονται", αλλά ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα βρήκα και την παράθεση 5+1 τραγουδιών,

περισσότερο ή λιγότερο γνωστών, που αναφέρονται στις ταυτότητες.

Συγκαίρω τον φίλο και συνεργάτη και εύχομαι στο μέλλον να μας δώσει και άλλα αξιόλογα βιβλία.

Παν. Δημ.

Στύλιος Γ. Λουμάκης

[Σερφ: Λακωνικές Μελέτες Αρ.Ι]

**ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΛΗΜΜΑΤΩΝ
ΟΚΤΩ (8)
ΛΑΚΩΝΙΚΟΥ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ**

1. Λακωνικό Έτήριο Α' (ποντικικό) του 1932
2. Λακωνικό Έτηριο 1 (Ιαν-Φεβ 1964) – 238 (Ιαν-Μαρ 2017)
3. Λακωνικό Στεννότελο Έτηριο α' (1972) – και' (2016) και'
και'. 1 (1997) – 19 (2016)
4. Λακωνικόν Πρεσβύτερον [τετρ 1998 – 2020]
5. Νέα Λακωνικόν [τετρ 1 Νοε 1988] – 31 (Μάρ 2011)
6. Πλακονοντακού [τετρ α' (1966) – 13,67 (2011)]
7. Πλακονοντακού Πρωτερόντον [τετρ α' (1987) – 8' (1988)]
8. Λακωνικόν Πρεσβύτερον [τετρ Α' (1998) – ΙΑ' (1916)]

"ταυτότητα"
Άθηνα 2018

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Γ. ΛΟΥΜΑΚΗΣ

**ΕΛΛΗΝΩΝ
ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ**

Η ιστορία των κάθε είδους και μορφής "δελτίων ταυτότητας" και λοιπών εγγράφων έμμεταν της τιμοτάτης, ίσως αναδεικνύεται από τα τεκμήρια κάποιων σχετικών συλλογών

"ταυτότητα"
Άθηνα 2018

Το Νέο Διοικητικό Συμβούλιο του Συλλόγου ο ΔΗΜΟΦΩΝ

Το Διοικητικό Συμβούλιο του Συλλόγου ο ΔΗΜΟΦΩΝ απαρτίζεται σήμερα από τους κάτωθι:

Πρόεδρος: Παναγιώτης Δημητρούλης
Αντιπρόεδρος: Άννα Καλούδα
Γραμματέας: Βασίλειος Κοροπούλης
Ταμίας: Σπυρίδων Τζιτζικάκης
Έφορος: Χριστίνα-Μαρίνα Κακλαμάνη

Για την εξελεγκτική επιτροπή
Πρόεδρος: Παναγιώτης Παπαϊωάννου
Μέλος: Γεώργιος Μποχάρτζας
Μέλος: Ιωάννης Παπανικολάου

Οι Τρείς Ιεράρχες (Μέγας Βασίλειος, Γρηγόριος ο Θεολόγος, Ιωάννης ο Χρυσόστομος)

Του αρχιμ. Ιακώβου Κανάκη

Kάθε χρόνο στις 30 Ιανουαρίου εορτάζουμε τους Τρείς Ιεράρχες, τον Μέγα Βασίλειο, τον ἀγιο Γρηγόριο τον Θεολόγο και τον Ιερό Χρυσόστομο. Και δεν είναι τυχαίος ο συνεορτασμός τους. Γιατί οι ἀγιοι αυτοί εορτάζουν την ίδια ημέρα; Αφού ο καθένας του έχει ξεχωριστή ημέρα που εορτάζει;

Οι Τρείς Ιεράρχες έζησαν τον 4^ο αιώνα μ. Χ., και στην εποχή αυτή, είχαν δημιουργηθεί κάποιες ομάδες υποστηριχτών τους. Κάποιοι υποστήριζαν με πάθος τον Βασίλειο, άλλοι τον Γρηγόριο και άλλοι τον Χρυσόστομο, ως τον καλύτερο θεολόγο, εντορα, πνευματική μορφή. Υποστήριζαν σε τέτοιο βαθμό κάποιον εξ αυτών, που θύμιζε, ας μας επιτραπεί ο όρος «οπαδισμό», κάτι βέβαια που δεν συνάδει με το πνεύμα του χριστιανισμού. Έτσι, ορίστηκε από την Εκκλησία ο συνεορτασμός τους. Πιο συγκεκριμένα, ο κοινός εορτασμός θεοπίστηκε στα χρόνια του Αλέξιου του Κομηνού, τον 11^ο αιώνα, όταν ο μητροπολίτης της Μικράς Ασίας Ιωάννης Μαυρόπους, προκειμένου να δώσει τέλος στις διαμάχες των λογίων για το ποιος είναι ο πιο σπουδαίος από τους τρεις Πατέρες πρότεινε να θεοπίστει κοινή εορτή των Τριών Ιεραρχών η 30^η Ιανουαρίου. Η πρότασή του έγινε δεκτή, η γιορτή θεοπίστηκε λοιπόν και από τότε η μνήμη των τριών αγίων εορτάζεται την τριακοστή Ιανουαρίου με ιδιαίτερη λαμπρότητα.

Και οι τρείς έχουν κοινά χαρακτηριστικά. Και οι τρείς ζουν στην ίδια περίοδο (4^{ος} αιώνας), και οι τρείς αφιερώνουν την ζωή τους στο θεό γενόμενοι κληρικοί, και οι τρείς αγαπούν την μόρφωση, και οι τρείς έχουν ένα σπουδαίο κοινωνικό και ποιμαντικό έργο και οι τρείς «ενώνονται» με τον θεό, δηλαδή γίνονται ἀγιοι. Άυτό που κάνει τους βίους και την διδασκαλία τους τόσο επίκαιρους, αρκετούς αιώνες μετά τον θάνατό τους, είναι η θεόπνευστη γραφίδα τους. Με όσα είπαν και «έζησαν» επιρεάζουν και διαμορφώνουν τις ψυχές πολλών ανθρώπων. Και οι τρείς μίλισαν για τον τρόπο που ο άνθρωπος φθάνει στην κάθαρση της καρδιάς από τα πάθη και περιγράφουν τον «δρόμο» που γίνεται αυτό το έργο. Μίλισαν επίσης για την αξία της παιδείας. Την χώρισαν στην θύραθεν παιδεία, την οποία αποκτά ο άνθρωπος με την προσωπική του μελέτη και ενασχόληση και στην άνωθεν παιδεία, αυτή που προσφέρει ο θεός στον άνθρωπο. Άυτοί είχαν και τις δύο, γι' αυτό και έμειναν στην ιστορία. Είναι οι μορφωμένοι που δεν κυριεύθηκαν για αυτό από έπαρση και εγωισμό αλλά παρέμειναν ταπεινοί και απλοί. Είναι δύσκολη αυτή η «συνύπαρξη». Από την ιδιαίτερη ενασχόλησή τους με την παιδεία έγιναν και προστάτες της.

Οι Τρείς ιεράρχες έζησαν στον «χρυσό αιώνα» της θεολογίας και της πνευματικότητας. Τόσο αυτοί οι τρείς όσο και αρκετοί άλλοι συνέγραψαν κείμενα, όχι ως καρπό στοχαστικής διάθεσης, αλλά ως ανάγκη να εκφράσουν την αγάπη τους για το θεό, αλλά και ως απάντηση σε αιρετικές διδασκαλίες, που αναπτύσσονταν ραγδαία. Το σημαντικό που προσέφεραν είναι μια διασάφιση θεμάτων γύρω από την αλλοίωση της Πίστης που συντελέστηκε εκούσια. Στην προσπάθειά τους να καταγράψουν όσα ζούσαν στην πνευματική τους ζωή και να απαντήσουν στους αιρετικούς, χρησιμοποιώντας όρους της φιλοσοφίας, η οποία και αυτή ανθούσε την περίοδο αυτή. Χρησιμοποιώντας όμως αυτούς τους όρους ως κάλυμμα των όσων ήθελαν να περιγράψουν. Τους νοηματοδότησαν διαφορετικά, όπως έκαναν για τον όρους ομοούσιος και ομοιούσιος. Η μεγάλη προσφορά των πατέρων είναι ότι άγγιξαν και τους λογίους, τους μορφωμένους, την επιστημονική κοινότητα. Άλλα ταυτόχρονα το ίδιο έκαναν και στους λιγότερο πεπαιδευμένους και έτσι η θεολογία περί της «ουσίας και των ενεργειών του θεού» δεν αποτέλεσαν μια συζήτηση μεταξύ των ειδικών, των θεολόγων και θεολογούντων, αλλά αφορούσε σε όλον τον κόσμο. Άκομα και στην αγορά οι άνθρωποι, όταν αγόραζαν τα αγαθά που είχαν ανάγκη, μιλούσαν για τα δρώμενα στα θεολογικά πράγματα. Άυτό κατάφεραν οι Ιεράρχες. Οι πιστοί να μελετούν, να ερευνούν, φυσικά και να διαφωνούν, αλλά από πραγματικό ενδιαφέρον. Βοήθησαν τους ανθρώπους στην όντως πνευματική ζωή, και όχι στην τυπική λατρεία. Έκαναν τα μέλη της Εκκλησίας να τιώσουν ότι έχουν αξία, ότι από κοινού μαζί με τους ιερείς αποτελούν την Εκκλησία. Έδειξαν εγέργεια και λόγω ότι η Εκκλησία είναι οικογένεια.

Οι Τρείς ιεράρχες ήταν πραγματικά μορφωμένοι και ειδικά καταρτισμένοι σε πολλές επιστήμες. Δεν υπήρχε στην εποχή τους αυτό που λέμε σήμερα ειδίκευση σε μία επιστήμη. Ο μορφωμένος είχε λάβει γνώση και εκπαίδευση σε διάφορες επιστήμες. Φοιτούσε στα

στα μαθηματικά, στην φυσική, στην ιατρική και σε άλλα επιστημονικά πεδία. Δεν εστίαζαν σε κάτι χάγοντας το «όλον». Έτσι, στα συγγράμματά τους βλέπεται ο αναγνώστης αυτών την ευρυμάθεια, το ανοιχτό πνεύμα και βλέμμα τους επί των πραγμάτων. Όλα όμως αυτά στηριζόμενα σε μια δυνατή βάση, την πίστη. Πολλά από τα κείμενα των Πατέρων αυτών, των Τριών Ιεραρχών, γίνονται μέχρι και σήμερα θέματα μεταπτυχιακών και διδακτορικών εργασιών γιατί η θεματολογία των έργων του είναι επίκαιρη και σήμερα. Δεν μπορούμε να λησμονήσουμε το έργο «Βενιαμίνερος» του Μεγάλου Βασιλείου. Πρόκειται για μία εξαιρετική ερμηνευτική ανάλυση των έξι διημιουργικών ημερών, όπως καταγράφονται στην Γένεση, στο πρώτο βιβλίο της Αγίας Γραφής. Θαυμάζεις τον τρόπο που προσεγγίζει τα θέματα, φαίνεται να γνωρίζει την αστροφυσική, την γεωγραφία, την βιολογία, ακόμα «συλλαμβάνεται» ότι ξέρει και φοβερές λεπτομέρειες για την κίνηση των πλανητών, των ουρανίων σωμάτων, αλλά και την ζωή των ζώων.

Τα κείμενα του Ιερού Χρυσοστόμου από την άλλη, έχουν μια ιδιαίτερη αναφορά σε θέματα παιδαγωγικής. Με αφορμή συνήθως την ερμηνευτική προσέγγιση μιας Βιβλικής περικοπής, ο άγιος που τον χαρακτήρισαν «Χρυσόστομο» για το χάρισμα των ομιλιών του, καθίσταται σπουδαίος παιδαγωγός. Αναφέρεται στις ανθρώπινες σχέσεις, στην οικογένεια, στα παιδιά. Μιλάει για την πραγματική φιλία και για την θυσιαστικότητα που χρειάζεται να υπάρχει μεταξύ των ανθρώπων μετατρέποντας την «εγώ-πολη» πού κυριαρχεί σήμερα σε «εσύ-πολη».

Ο Γρηγόριος ο Θεολόγος έχει συν τοις άλλοις και το χάρισμα να γράφει με ποιητικό τρόπο. Καταγράφει με αυτόν τον λυρικό τρόπο αλήθειες, πού η ζωή με αυτές γίνεται ουσιαστική, χαριτωμένη και χαρούμενη. Ο Γρηγόριος είναι άγιος και σαν άγιος είναι «ποιητής». Βλέπεται τα πράγματα αλλιώς. Έχει μια αισιοδοξία άλλου τύπου, χριστοκεντρική. Ο Γρηγόριος έλαβε τον τίτλο από την Εκκλησία «Θεολόγος» όχι τυχαία. Λέγεται στο μεγαλυνάριο γι' αυτόν εγκωμιαστικά: «**Χαῖρε, θεολόγων Όδηγητής, χαῖρε ύμριολόγων κορυφαῖος καθηγητής, πραότης, ταπεινότης, χριστότης, ἄγιοτης, γραφίς τῶν ἀρχαγγέλων, πάτερ Γρηγόριε**».

Οι Τρείς Ιεράρχες μας προτρέπουν στην μόρφωση, στην καλλιέργεια της παιδείας, στον πολιτισμό, στις τέχνες και στα γράμματα. Είναι σίγουρο ότι αν ξούσαι στην εποχή μας, θα χρησιμοποιούσαν την τεχνολογία και τους σημαντικούς καρπούς της όχι όμως με σκοπό την απαξίωση του ανθρώπου και της κοινωνίας, αλλά με σεβασμό στο ανθρώπινο πρόσωπο, αφού κάθε πρόσωπο είναι εικόνα του Θεού.

ΤΟ ΚΛΕΙΣΙΜΟ ΤΟΥ ΜΑΤΙΟΥ

Την ωραία ποίηση
την ποίηση που ακουμπά στην ψυχή μας
δεν την καταλαβαίνουμε
αναλύοντάς την
παρά διαισθανόμενοι
το κρυφό νόημά της.
Και ίως ούτε καν αυτό.
Είναι σαν να διαβάζεις,
και ξαφνικά κάποιος
να σου κλείνει το μάτι,
υπονοώντας ότι ξέρει κάτι
που εσύ αγνοείς.
Υπονοώντας ότι γνωρίζει κάτι
που κι εσύ μπορείς να μάθεις
λες και μοιράζεται μαζί σου
ένα μυστικό.
Η γνώση, ωστόσο, του μυστικού
κερδίζεται με προσπάθεια
και μόχθο.

Σχόλια: Το ποίημα «Το κλείσιμο του ματιού» αναφέρεται σε κάποιες σκέψεις του γράφοντος επάνω στην ποίηση. Ο ποιητής μάλλον έγραψε αυτό το ποίημα θέλοντας να τονίσει πως όταν διαβάζουμε ένα ποίημα, πρέπει η διαίσθησή μας να βρίσκεται σε εγρήγορση. Επίσης κατά την γνώμη του ποιητή η ποίηση αποτελεί «μοίρασμα». Στους τελευταίους τρεις στίχους του ποιήματος: «Η γνώση, ωστόσο, του μυστικού / κερδίζεται με προσπάθεια / και μόχθο» ο ποιητής κατά πάσα πιθανότητα εννοεί πως ο ίδιος κάνει τον μισό δρόμο για να έρθει κοντά στους αναγνώστες του αλλά και οι αναγνώστες πρέπει να διανύσουν το άλλο μισό του δρόμου, ώστε να συναντηθούν ποιητής και αναγνώστες κάπου στη μέση. Τέλος, το συγκεκριμένο ποίημα θυμίζει αρκετά το λιτό ύφος του Καβάφη.

200 χρόνια από το 1821...

Λογοτεχνικά έργα για την επαναστατική δράση των Ελλήνων κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας

Ελένη Α. Ηλία

Εισαγωγή

Ta ιστορικά λογοτεχνικά έργα, σε όποιες πλικίες αναγνωστών κι αν απευθύνονται, θα πρέπει να διαπνέονται από σεβασμό στην ιστορική αλήθεια (Γιάκος, 1993). Ο συγγραφέας του ιστορικού μυθιστορήματος επιδιώκει να αποδώσει με

λογοτεχνικό τρόπο συγκεκριμένα ιστορικά γεγονότα, χαρακτηριστικά των προσώπων που συνδέονται με αυτά, καθώς και την ατμόσφαιρα της αντίστοιχης περιόδου, ευρισκόμενος ο ίδιος σε χρονική απόσταση (Σακίνης, 1957). Η επιτυχία του έργου του έγκειται στην πρόσμειξη του πραγματικού με το φανταστικό, προϋποθέτει αφενός την ιστορική γνώση και αφετέρου την αφηγηματική δεξιοτεχνία. Όταν η γονεία του παραμυθιού διακατέχει το ιστορικό μυθιστόρημα, εκμιδενίζεται κάθε εσωτερική αντίσταση του αναγνώστη, καθώς αυτός μεταφέρεται στον αφηγηματικό κόσμο (Καλλέργης, 1995). Οι αφηγηματικοί χειρισμοί που έχουν ως αποτέλεσμα την ανάπλαση μιας ολόκληρης εποχής (Νικολοπούλου, 1990), μας επιτρέπουν να μετακινθούμε στο χρόνο και να ξεφύγουμε από τη σύγχρονη πραγματικότητα μέσα από την ταύτιση με πρόσωπα που ζησαν στο παρελθόν (Χατζηθεοδώρου, 1990). Προκειμένου ο αναγνώστης να συμμετέχει με ψυχική έξαψη στην υπόθεση, το ιστορικό μυθιστόρημα πρέπει τελικά να εξαίρει την αναλλοίωτη ανθρώπινη ψυχή, τα ήθη και τα αισθήματα που είναι κοινά στις διαφορετικές εποχές (Σακίνης, 1957). Το συγκεκριμένο λογοτεχνικό είδος, συντελεί στην πνευματική, κοινωνική και ψυχική μας ωρίμαση, παρέχοντας αλλεπάλληλες ευκαιρίες για χωροχρονικές συγκρίσεις. Καθώς διδάσκει τα δεινά του πολέμου, την ειρήνη ως μέγα αγαθό της ζωής και την ελευθερία ως λογική αναγκαιότητα για την κατάκτηση της ευτυχίας (Αναγνωστόπουλος, 1987), παράλληλα με την εθνική, καλλιεργεί και την οικουμενική συνείδηση του αναγνώστη (Καλλέργης, 1995).

To ιστορικό μυθιστόρημα αναφέρεται ενδεικτικά ότι συνιστά το ισχυρότερο ρεύμα στην Παιδική Λογοτεχνία της δεκαετίας 1970-1980 (Αναγνωστόπουλος, 1987), ειδικότερα μάλιστα για την εποχή της Τουρκοκρατίας και την Εθνεγερσία (Καλλέργης, 1995). Είσι ο εκπαιδευτικός έχει πλήθος επιλογών από λογοτεχνικά έργα αναφορικά με τη συγκεκριμένη ιστορική εποχή, εφόσον επιδιώκει όχι απλώς τη μετάδοση πληροφοριών αλλά την κατανόηση από τους μαθητές των συνθηκών στις οποίες τα ιστορικά γεγονότα διαδραματίστηκαν, τις συνέπειές τους στους ανθρώπους που τα βίωσαν. Προκειμένου οι μαθητές να ερμηνεύσουν τη δράση των πρώων, να συσχετίσουν περιστατικά με ιστορικές μορφές που τα υπέστησαν ή τα δημιούργησαν ή ενεπλάκησαν σε αυτά, στη συνέχεια επικεντρωνόμαστε σε δύο κατηγορίες κειμένων. Πρόκειται αφενός για λογοτεχνικές βιογραφίες Ελλήνων πρώων αυτής της εποχής και αφετέρου για έργα όπου πρωταγωνιστούν μυθοπλαστικά αφηγηματικά πρόσωπα, συνηθέστερα παιδικής και εφηβικής πλικίας, με τα οποία οι μαθητές-αναγνώστες ευκολότερα θα ταυτίζονταν.

Λογοτεχνικές βιογραφίες Ελλήνων πρώων

ΣΤΙΣ ΡΙΖΕΣ ΤΗΣ ΛΕΥΤΕΡΙΑΣ: To βιβλίο της Γαλάτειας Γρηγοριάδου-Σουρέλη (εικ.: Άννας Μενδρίνού, εκδ. Δαμασκός, 1971) αναφέρεται σε εφτά ιστορικές προσωπικότητες που συνετέλεσαν σημαντικά στην καλλιέργεια στους υπόδουλους Έλληνες του πόθου της απελευθέρωσης απ' τους Τούρκους κατακτητές και συνέβαλαν με τους αγώνες τους στην προετοιμασία της επανάστασης του 1821. Πρόκειται για τον Κοσμά τον Αιτωλό, καλόγερο, γιατρό και κήρυκα, τον Νικόλαο Σκουφά, συνιδρυτή της Φιλικής Εταιρείας, τον οπλαρχηγό Νικοτσάρα, που πρωτοστάτησε στο συμμαχικό αγώνα Ελλήνων και Ρώσων κατά της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, τον Αλέξανδρο Υψηλάντη, ο οποίος πηγήθηκε της επανάστασης στη Μολδοβλαχία, την πρωική Σουλιώτισσα Μόσχω, τον Ελβετό φιλέλληνα Ιωάννη-Ιάκωβο Μάγερ, που σκοτώθηκε κατά την ένοδο του Μεσολογγίου και τον λόγιο Αδαμάντιο Κοραή. Σε κάθε κεφάλαιο περιλαμβάνονται ενότητες που αντιστοιχούν στις πλέον χαρακτηριστικές στιγμές της ζωής των πρώων. Οι δραματουργικές εξελίξεις που αφορούν στα ιστορικά αυτά πρόσωπα εκτός από την τριτοπρόσωπη αφήγηση, συχνά παρουσιάζονται μέσα από διαλόγους αλλά και από την παράθεση δημοτικών στίχων όπου εξυμνούνται τα χαρακτηριστικά και η δράση τους. Ο αφηγητής εσπιάζεται συχνά στον εσωτερικό κόσμο των κυρίων πρώων και η δική τους οπτική ταυτίζεται με των αναγνωστών σε κρίσιμες για τη ζωή των πρώων στιγμές, με αποτέλεσμα να βιώνουμε πλήρως την αγωνία τους. Στο βιβλίο παρέχονται τέλος διάφορες ενδείξεις για την έκβαση της αφηγηματικής υπόθεσης, οξύνοντας το αναγνωστικό ενδιαφέρον και ενισχύοντας την εμπλοκή μας. Η αφήγηση στέκεται ιδιαίτερα στο μαρτυρικό τέλος των εφτά αγωνιστών. Άλλοτε παρουσιάζει την ψυχή τους να συναναστρέφεται με τις προσωποποιημένες ιδέες τους για τις οποίες και θυσιάστηκαν. Άλλοτε πάλι ο ίδιος ο φυσικός κόσμος εμπλέκεται στο θάνατό τους, με αποτέλεσμα να προσλαμβάνουν στην αφήγηση διαστάσεις μυθικών πρώων.

ΘΥΣΙΑ ΚΑΙ ΔΟΞΑ: Το βιβλίο της Γιολάντας Πατεράκη (εικ. Άννας Μενδριού, εκδ. Δαμασκός, 1981) αναφέρεται στη ζωή του Πατριάρχη Γρηγορίου του Ε΄, ξεκινώντας από τα παιδικά του χρόνια στη Δημητσάνα, συνεχίζοντας με την περίοδο των σπουδών του στη Σμύρνη και στην Πατμιάδα Σχολή, τη θητεία του στη μητρόπολη Σμύρνης και αυτήν στο πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης, καθώς και τα διαστήματα που εξορίστηκε κατά τη διάρκειά της και καταλήγοντας με τον απαγχονισμό του από τους Τούρκους. Η αφήγηση γίνεται σε τρίτο ενικό πρόσωπο, συχνά δε εστιάζεται στον εσωτερικό κόσμο του κύριου ήρωα, προκειμένου να αναδειχθούν τα κίνητρα και τα αίτια που υπαγορεύουν την επιφυλακτικότητά του απέναντι σε κάθε μορφή ένοπλου αγώνα των υπόδουλων Ελλήνων κατά της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Οι ιστορικές εξελίξεις, η θέση και η στάση του Πατριάρχη απέναντι σε αυτές και ο τρόπος που ο ίδιος ως αφηγηματικό πρόσωπο την ερμηνεύει, αποδίδονται μέσα από τη συναναστροφή του με ένα συνομίλικό του μυθοπλαστικό πρόσωπο. Οι μεταξύ τους διάλογοι από τα παιδικά του χρόνια στην αρκαδική ύπαιθρο, καθώς και η αλληλογραφία τους σε κατοπινές φάσεις της ζωής του Γρηγορίου, είναι το άκρως επιτυχημένο αφηγηματικό τέχνασμα, ώστε ο αναγνώστης να ταυτιστεί μαζί του. Η αφήγηση ολοκληρώνεται αισιόδοξα, αφού παρά την οδυνηρή θυσία του Πατριάρχη και τη βάναυση κακοποίηση του νεκρού του σώματος, επικεντρώνεται στη σημαντική επίδραση του θανάτου του στην απελευθέρωση του γένους, καθώς αφενός ευαισθητοποίησε την ευρωπαϊκή κοινή γνώμη και αφετέρου τόνωσε το αγωνιστικό φρόντιμα των υπόδουλων Ελλήνων.

ΤΟ ΤΣΟΠΑΝΟΠΟΥΛΟ ΤΗΣ ΔΗΜΗΤΣΑΝΑΣ:

Το κείμενο του Ζήσιμου Βιρβίλη (εικ. Ελευθ. Λουκουουδάκης, εκδ. Παιδικοί Ορίζοντες, 1981) αναφέρεται στο Γιώργη Αγγελόπουλο ή Πατριάρχη Γρηγόριο τον Ε΄, ξεκινώντας από τα παιδικά του χρόνια στη Δημητσάνα και τα νεανικά στη Σμύρνη και συνεχίζοντας με τη θητεία του ως κληρικού, με αποκορύφωμα τη μαρτυρική θυσία του ως Πατριάρχη, τη μεταφορά του λειψάνου του στην Οδησσό και αργότερα στο μητροπολιτικό ναό της Αθήνας και τα αποκαλυπτήρια του αδριάντα του μπροστά στο Πανεπιστήμιο. Στις λογοτεχνικές σελίδες του έργου, διότι υπάρχουν και άλλες, όπου έχουμε καταγραφή ιστορικών γεγονότων ή παράθεση σχετικών επιστολών, κυριαρχεί η χαροσματική προσωπικότητα του Γρηγορίου. Αυτή διαφαίνεται μάλιστα από τα παιδικά του χρόνια, μέσα από τουν ενθουσιασμό που εκφράζει στους γονείς του για τα χαρίσματα του ο γέροντας Δανιήλ, μέσα από το όνειρο που αφηγείται ο μπτέρα του με θέμα το γιο της, και μέσα από την εκτίμηση των συνομιλητών του που ετοιμάζουν στη Δημητσάνα φυσέκια για τον αγώνα. Στα τελευταία λεπτά της ζωής του Γρηγορίου η αφήγηση εστιάζεται στον εσωτερικό του κόσμο. Ο αναγνώστης μοιράζεται τη δική του οπτική, καθώς συσκετίζει τη θηλιά που ο δήμιος ετοιμάζεται να περάσει στο λαιμό του με το φωτοστέφανο που είχε ονειρευτεί όταν ήταν μικρό αγόρι. Αυτή του η προσωπική θεώρηση που γίνεται γνωστή στον αναγνώστη, αιτιολογεί τη γαλήνη στην έκφρασή του, που αποδίδεται σε αντίθεση με το μίσος και το φανατισμό των Τούρκων διωκτών του. Η αναγνώριση του πτώματος του Πατριάρχη που επιπλέει στη θάλασσα, αποδίδεται με ανάλογη αφηγηματική δεξιοτεχνία. Προηγείται η περιγραφή του μέσα από την οπτική των επιβατών του κεφαλλονίτικου πλοίου που το περισυνέλεξε, και ακολουθεί η αποκάλυψη της ταυτότητάς του, ταυτόχρονα για αφηγηματικά πρόσωπα και αναγνώστες, από τον αρχιμανδρίτη Σωφρόνιο που επιβαίνει σε αυτό. Τέλος αξιοσημείωτη είναι η επιλογή από το συγγραφέα του Ενεστώτα στην αφήγηση κατά τη στιγμή της σύλληψης, της θανάτωσης και της κήδευσης του λειψάνου του

Πατριάρχη, που έχει ως συνέπεια την αμεσότητα τη ζωντάνια στην απόδοση των παραπάνω περιστατικών.

ΤΟ ΛΙΟΝΤΑΡΟΠΟΥΛΟ: Το βιβλίο της Καλλιόπης Σφαέλλου (εκδ. Εστία), που βραβεύτηκε από τη Γ. Λ. Σ. το 1965, αναφέρεται στα παιδικά χρόνια του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη. Στο Α΄ μέρος περιγράφεται ο τρόπος ζωής του στον οικογενειακό τους πύργο στην Καστάνιτσα, η πολιορκία τους από τουρκικά στρατεύματα, το γιουρούσι που επικείρωσαν, η θανάτωση μελών της οικογένειάς του, μεταξύ των οπίων και του πατέρα του Κωνσταντίνη, η αρπαγή των αδερφών του και τέλος η επανασύνδεση της οικογένειας. Στο Β΄ μέρος παρουσιάζεται η ζωή του στην Αλωνίσταινα, κοντά στη μπέρα του Ζαμπία, που εργάζεται σκληρά για να αναθρέψει μόνι τους γιους της. Ο μικρός Θεόδωράκης συνιστά ένα εξαιρετικά ελκυστικό αφηγηματικό πρόσωπο, που διακρίνεται για τη γενναιότητα, τη λογική του, το σταθερό προσανατολισμό του στην αξία της ελευθερίας και τη συστηματική προετοιμασία του, ώστε να πολεμήσει για την απελευθέρωση του γένους. Η αναγνωστική συμπάθεια στο πρόσωπο του απορρέει από την εστίαση της αφήγησης στον εσωτερικό του κόσμο σε κάθε περίπτωση που η ζωή του κινδυνεύει. Επίσης από το θαυμασμό και την εμπιστοσύνη των λογοτεχνικών προσώπων κάθε πλικίας που τον περιστοιχίζουν. Στα αφηγηματικά χαρακτηριστικά του βιβλίου περιλαμβάνονται η εναλλαγή της αναγνωστικής οπικής αλλά και η παρουσία ενδείξεων που καλλιεργούν διάφορες αναγνωστικές προσδοκίες για τις εξελίξεις.

Ο ΑΝΤΡΕΙΩΜΕΝΟΣ: Το βιβλίο του Νίκου Αρβανίτη (εικ. Ελευθ. Λουκουουδάκης, εκδ. Παιδικοί Ορίζοντες, 1973) επικεντρώνεται στην οικογένεια Κολοκοτρώνη και κυρίως στο Θεόδωρο κατά την παιδική και νεανική του πλικία. Παρακολουθούμε την επανασύνδεση των μελών της οικογένειας που επέζησαν στο γιουρούσι του 1780, όταν οι Κολοκοτρωναίοι επικείρωσαν να φύγουν από τον πολιορκημένο πύργο τους στην Καστάνιτσα, τη διαμονή τους στη Μπλιά της Μάνης, όπου κατέφυγαν για να μην αποκαλυφθεί η ταυτότητά τους, την κατοπινή εγκατάστασή τους στην Αλωνίσταινα, τόπο καταγωγής της μπέρας του Ζαμπέτας, καθώς και τα πρώτα βήματα του Θεόδωρου στην ένοπλη δράση κατά των Τούρκων. Κύριο άξονα της αφήγησης συνιστά η συμβολή της οικογένειας των Κολοκοτρωναίων στην απελευθέρωση του ελληνικού γένους. Η πικρία των σκλαβωμένων Ελλήνων για τη θανάτωση του πατέρα του Θεόδωρου, Κωνσταντίνη, αιπολογείται από την πεποίθησή τους ότι θα ήταν κατάλληλος να νημείσει σ' ένα νικηφόρο απελευθερωτικό αγώνα κατά των Τούρκων. Αυτή δε η πικρία μεταβάλλεται σε καθολική ελπίδα στην περίπτωση που κάποιοι από τους απογόνους του έχουν διασωθεί. Τα αφηγηματικά περιστατικά εξιστορούνται σε γ΄ πρόσωπο, ο δε αφηγητής κατά περίπτωση αναφέρεται στον εσωτερικό κόσμο διαφόρων ηρώων, ενισχύοντας τη συμπάθεια ή και ταύτιση του αναγνώστη. Έτοις «ακούμε» για παράδειγμα το μικρό Θεόδωρο να προσεύχεται μπροστά στο εικόνισμα των Αγίων Θεοδώρων στο ομώνυμο μοναστήρι ή να ορκίζεται στον Αϊ-Θανάσο ότι δεν θα ξαναπάει στην Τρίπολη

παρά μόνο για να πολεμήσει και να την απελευθερώσει, βαθιά πληγωμένος από τη στάση κάποιου Τούρκου που τον είχε χτυπήσει, επειδή τόλμησε να περάσει με το γάιδαρό του από την κεντρική πλατεία της. Ομοίως, μοιραζόμαστε τις μύχιες σκέψεις του Αναγνώστη Κολοκοτρώνη, ο οποίος υπόσχεται στο σκοτωμένο αδερφό του ότι θα φροντίσει τα ορφανά του μέχρι να μεγαλώσουν και να πυνθούν της επανάστασης. Κάποτε στον αφηγηματικό λόγο παρεμβάλλονται διαλογικά μέρη, συχνά μακροσκελή, που επιτελούν πλήθος λειτουργιών, όπως η εννημέρωση του αναγνώστη για τις ιστορικές εξελίξεις κατά τη χρονική περίοδο που καλύπτει η αφήγηση, καθώς και για την πνευματική και κοινωνική ζωή της Δημητσάνας ή το περιεκόμενο διαφόρων ιστορικών βιβλίων, από τα οποία ο Θεόδωρος αντλεί τα πρότυπά του.

Μυθιστορήματα με ήρωες μυθοπλαστικά πρόσωπα

ΤΟ ΜΥΣΤΙΚΟ ΤΩΝ ΦΙΛΙΚΩΝ: Το βιβλίο της Νίτσας Τζώρτζογλου (εικ. Β. Κερεκλίδου, α' έκδοση Εστία 1972 και β' έκδοση Ψυχογιός 1989) αναφέρεται στην ίδρυση της Φιλικής Εταιρείας και στην εξέλιξή της μέχρι την έναρξη της ελληνικής επανάστασης στην περιοχή της Μολδοβλαχίας. Τα αφηγηματικά περιστατικά αποδίδονται μέσα από την οπική του κύριου ήρωα του βιβλίου, του έφηβου Παντελή, ο οποίος είναι πρόσφατα εγκαταστημένος στην Οδησσό, στο σπίτι του συγγενούς του Αθανασίου Τσακάλωφ. Εκεί, μαζί με την εντεκάχρονη κόρη του Τσακάλωφ, Μαρούσκα, έχουν την ευκαιρία να γνωρίσουν τη συνωμοτική δράση της οργάνωσης και τους στόχους της, καθώς και να συνειδητοποιήσουν τον άμεσο κίνδυνο που διατρέχει η ζωή των μελών της. Ο αναγνώστης παρακολουθεί τα δύο παιδιά να κατορθώνουν να αποκρυπογραφήσουν τα σημειώματα των εταίρων, να συγκινούνται έντονα στο άκουσμα του όρκου των Φιλικών και να αυτοδεσμεύονται ότι θα υπηρετήσουν με τις όποιες δυνάμεις τους την Εταιρεία, χωρίς από τα γύρω τους πρόσωπα να έχει γίνει αυτό αντιληπτό. Ως αποτέλεσμα της ταύτισης του αναγνώστη με τον Παντελή, που πάντα βρίσκεται στο επίκεντρο των εξελίξεων, στην Οδησσό, στην Πόλη, στο Δραγατάνι κ.λπ., βιώνουμε την αιμόσφαιρα μυστηρίου και το πρωικό πνεύμα που κυριαρχούν στην αφήγηση. Καθώς μάλιστα σε αλλεπάλληλες περιπτώσεις απειλείται η ζωή του Παντελή, όπως, όταν για παράδειγμα αφονιάζουν τα άλογά του στο δρόμο για το Κισνόβι, όπου πρέπει να φτάσει το ταχύτερο για να παραδώσει στον Υψηλάντη το γράμμα που θα σημάνει την έναρξη του ένοπλου αγώνα, η αγωνία μας για τις εξελίξεις κορυφώνεται.

ΙΕΡΟΣ ΛΟΧΟΣ: Στο έργο της Βάσας Σολωμού (εκδ. Εστία,

1968) παρακολουθούμε το μικρό Άνθιμο με τον παππού του Αλέξανδρο Μουρούζη, που ταξιδεύουν στις πηγεμονίες της Μολδοβλαχίας. Εκεί κατοικεί και η δεκαπεντάχρονη Μαντώ αφότου διέφυγε από την Πάργα, κυνηγημένη από τους Τούρκους. Μαζί με τον αρραβωνιαστικό της Λάμπρο Σέκερη εργάζονται για τους σκοπούς της Φιλικής Εταιρείας. Η Μαντώ γνωρίζεται με τον Κυριάκο Καμαριώπη, του οποίου ο πατέρας προδίδει στους Τούρκους τους Φιλικούς. Αυτό απομακρύνει τους δύο νέους. Όταν ο Αλέξανδρος Υψηλάντης κηρύσσει την έναρξη της επανάστασης στις παραδουνάβειες πηγεμονίες, ο Άνθιμος στρατεύεται στον Ιερό Λόχο, ο Λάμπρος κατατάσσεται στο μπικό και ο Κυριάκος ενισχύει οικονομικά τον επαναστατικό αγώνα. Οι δύο πρώτοι σκοτώνονται στη μάχη στο Δραγατάνι ενώ ο τελευταίος επιστρέφει μαζί με τη Μαντώ στην Ελλάδα, για να συνεχίσουν την επαναστατική δράση τους. Η αφήγηση του κειμένου γίνεται σε τρίτο ενικό πρόσωπο και ο αφηγητής παρουσιάζει και τον εσωτερικό κόσμο των διαφόρων ηρώων, οπότε ο αναγνώστης συμμετέχει στις συγκινήσεις τους. Το αναγνωστικό ενδιαφέρον κορυφώνεται, καθώς κατά τη διάρκεια της αφήγησης προκύπτουν ερωτηματικά για πλήθος θεμάτων, όπως η ταυτότητα του παππού του Άνθιμου, την οποία ο ίδιος δεν αποκαλύπτει στους συνταξιδιώτες του, που επιδιώκουν επίμονα να την ανακαλύψουν, εικάζοντας ότι πρόκειται για τον πρών πηγεμόνα της Μολδαβίας. Μυστήριο επίσης καλύπτει το ρόλο του εμπόρου Καμαριώπη, που από την πρώτη στιγμή φαίνεται ύποπτος στους γύρω του, αλλά και την εμφάνιση μιας τρελής γυναίκας, που τα αφηγηματικά πρόσωπα θεωρούν κατάσκοπο των Τούρκων ενώ στην πραγματικότητα πρόκειται για τη μπτέρα του Άνθιμου. Ορισμένα ιστορικά γεγονότα αποδίδονται από τον αφηγητή ενώ άλλα παρουσιάζονται μέσα από διαλόγους. Αυτό συμβαίνει για παράδειγμα με την άρνηση του τσάρου να βοηθήσει την επανάσταση, την προδοσία από το Βλαδιμπρέσκου, την εκτέλεση του τελευταίου κ.λπ. Το τέλος του έργου υπερβαίνει τις διαστάσεις του εθνικού, χαρακτηρίζεται από οικουμενικότητα, διαχρονικότητα.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ Ή ΘΑΝΑΤΟΣ: Στο βιβλίο της Αγγελικής Νικολοπούλου (εικ. Νίκος Καστρινάκης, εκδ. Άγκυρα, 1971) ο μικρός Φώτης φεύγει από το χωριό του, τη Λάστα της Αρκαδίας, συνοδευόμενος από τον πατέρα του, για να συνεχίσει τις σπουδές του στη Βυτίνα, κοντά στον παπα-Παρθένη. Στη διαδρομή οι Τούρκοι σκοτώνουν τον πατέρα του

και το αγόρι φτάνει στον προορισμό του μόνο και τρομοκρατημένο. Μετά από λίγο καιρό ο δάσκαλός του, τού αναθέτει να οδηγήσει έναν άγνωστο άνδρα στο μοναστήρι του Φιλοσόφου στη Δημητσάνα. Στη διαδρομή ο άγνωστος σκοτώνει έναν Τούρκο αξιωματούχο που συναντούν τυχαία. Μετά την άφιξή τους στο μοναστήρι, καταφτάνουν εκεί Τούρκοι στρατιώτες, για να τους συλλάβουν. Ο Φώτης κατορθώνει να διαφύγει με τη βοήθεια των μοναχών. Ζει πλέον κυνηγημένος, αναλαμβάνοντας αλλεπάλληλες αποστολές της Φιλικής Εταιρείας στην Πελοπόννησο και τα Εφτανησα, τις οποίες ολοκληρώνει πάντοτε επιτυχώς. Σε μερικές περιπτώσεις τραυματίζεται, σε αρκετές διακινδυνεύει τη ζωή του, ωστόσο ο πρωισμός και η αποτέλεσματικότητά του εμφανίζονται αναμφισβίτητα. Στο τέλος της αφήνησης ο Φώτης είναι παρών στο μοναστήρι της Αγίας Λαύρας κατά την κήρυξη της επανάστασης στην Πελοπόννησο από τον Παλαιών Πατρών Γερμανό. Ο Φώτης ευρισκόμενος σταθερά στο επίκεντρο της δράσης, διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στις αφηγηματικές εξελίξεις. Επιπλέον, εμφανίζεται ως το πρόσωπο στο οποίο οφείλεται η έναρξη της επανάστασης τη συγκεκριμένη στιγμή, εφόσον μεταφέρει στον επίσκοπο της Πάτρας Γερμανό, το σχέδιο δράσης και το χρηματικό ποσό που απαιτείται για την οικονομική ενίσχυσή της, όταν του τα εμπιστεύεται μετά τον τραυματισμό του ο Απόστολος της Εταιρείας. Όταν εμφανίζονται στο έργο άλλα πρόσωπα όπως ο Απόστολος ή ο Αλής ο Αρβανίτης, προηγείται πάντα η περιγραφή των χαρακτηριστικών τους, οπότε δίνεται στον αναγνώστη η δυνατότητα να τους αναγνωρίσει, με αποτέλεσμα τη μεγαλύτερη εμπλοκή του στα αφηγηματικά δρώμενα. Καθώς μάλιστα κάποτε η παρουσία του Αλή δεν γίνεται αντιληπτή από τα αφηγηματικά πρόσωπα, δημιουργούνται συνέχεια αναγνωστικές προσδοκίες για δυσάρεστες εξελίξεις, οι οποίες τελικά δεν επαλυθεύονται. Σε ορισμένες περιπτώσεις αντίθετα, που η οπική μας ταυτίζεται με αυτήν του Φώτη και των συντρόφων του, όπως όταν κατευθύνεται τραυματισμένος στη Δημητσάνα, για να ειδοποιήσει για τους μπαρούτόμιλους, συμμεριζόμαστε πλήρως την αγωνία του ήρωα, για την έκβαση της αποστολής του. Σημαντικά στοιχεία για τις ιστορικές προσωπικότητες που συμμετέχουν στην αφηγηματική υπόθεση, αντιλούμε από διαλόγους ανάμεσα στα πρόσωπα του έργου. Αρκετοί πάλι διάλογοι αναφέρονται στις ιστορικές και αφηγηματικές εξελίξεις ενώ υπάρχουν και κάποιοι που περιγράφουν το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον των πρώων.

ΟΙ ΜΠΑΡΟΥΤΟΜΥΛΟΙ ΤΗΣ ΔΗΜΗΤΣΑΝΑΣ:

Στο βιβλίο αυτό της Γαλάτειας Σαράντη (εικ.: Μάριος Αγγελόπουλος, εκδ. Εστία, 1971) ένα δωδεκάρχον, ορφανό αγόρι, ο Κωνσταντίνης, στις αρχές του 1821, συμβάλλει καθοριστικά στην αποτροπή της καταστροφής της Δημητσάνας, που ετοιμάζουν οι Τούρκοι. Αγία του τουρκικού σχεδίου είναι η πληροφορία ότι οι κάτοικοι της αρκαδικής κωμόπολης φυλάσσουν στις αποθήκες τους μπαρούτη, προκειμένου να την χρησιμοποιήσουν σε επανάσταση που οργανώνουν οι Έλληνες για τη διεκδίκηση της ανεξαρτησίας τους. Σύγκεκριμένα, το αγόρι ενεργώντας με εξαιρετική γενναιότητα, προλαβαίνει να ειδοποιήσει τους κατοίκους της Δημητσάνας πριν από την άφιξη των Τούρκων. Οι κάτοικοι τους παραπλανούν και τους παρασύρουν σε γλέντι, οπότε η καταστροφή ματαίωνεται. Στη ζωή του Κωνσταντίνη σημαντικό ρόλο διαδραματίζει ο Βασίλης, ένας μικρός μαθητής από τη Σχολή της Δημητσάνας, κοντά στον οποίο ο ήρωας ανακαλύπτει την πολυτιμότητα των γνώσεων, τη γοητεία της σοφίας. Στις αρετές της ωριμότητας, του πατριωτισμού και του θάρρους που διακρίνουν τον Κωνσταντίνη, προστίθεται και αυτή της μόρφωσης, καθώς στη συνέχεια φοιτεί και ο ίδιος στη φημισμένη σχολή.

Ο ΜΙΚΡΟΣ ΜΠΟΥΡΛΟΤΙΕΡΗΣ: Στο βιβλίο αυτό της Γαλάτειας Γρηγοριάδου-Σουρέλη (εικ. Ε. Σπυρίδωνος, εκδ. Εστία, 1963) η αφηγηματική δράση εκτυλίσσεται επίσης κατά την περίοδο της ελληνικής επανάστασης κατά της Τουρκοκρατίας. Κύριος ήρωας είναι ένα αγόρι με το συμβολικό όνομα Λευτέρης, ο οποίος συμμετέχει αρχικά ως μούτσος στον υδραίκο στόλο, για να καταλήξει στην εφηβεία του κυβερνήτη σε μπουρλότο. Η απελευθέρωση του βρίσκεται ανάπτυρο, το γεγονός αυτό όμως δεν τον εμποδίζει να σπουδάσει στην Ευρώπη και να εργαστεί στη συνέχεια ως δάσκαλος στο νησί του, την Ύδρα. Η αφήνηση εστιάζεται συχνά στον εσωτερικό κόσμο του ήρωα, όπως όταν αποφασίζει να αγωνιστεί για την ελευθερία της πατρίδας του με οποιοδήποτε τίμημα, συγκλονισμένος από την είδηση για τον απαγχονισμό του Πατριάρχη ή όταν διαβάζει κατασυγκινημένος σ' ένα τυπογραφείο στο Μεσολόγγι για πρώτη φορά τον «Υμνο εις την Ελευθερία». Έτσι ο αναγνώστης ταυτίζεται μαζί του, όπως άλλωστε συμβαίνει και ως αποτέλεσμα της κοινής οπικής αναγνώσης και Λευτέρη σε μια σειρά κρίσιμων αφηγηματικών επεισοδίων. Τέτοια είναι η μάχη των Ελλήνων για να ανακαταλάβουν τα Ψαρά ίστερα από την ολοσχερή καταστροφή τους. Ο ήρωας παραμένει στην ναυαρχίδα, από όπου προβαίνει σε συνεχείς εικασίες για την έκβαση μέχρι που αντικρίζει την ψαριανή σημαία να υψώνεται στο κάστρο του νησιού στη θέση της τουρκικής. Αντίστοιχα, όταν ο Λευτέρης που έχει τραυματιστεί σε ναυμαχία κοντά στο Μεσολόγγι, ανακτά τις αισθήσεις του και αναρωτιέται αν βρίσκεται αιχμάλωτος της Τούρκων, οι ομιλίες στην ελληνική γλώσσα που ακούγονται γύρω του, φανερώνουν ταυτόχρονα στον ίδιο και στον αναγνώστη ότι παραμένει ελεύθερος. Τα συγκεκριμένα ιστορικά γεγονότα καθώς και η γενικότερη αιμόσφαιρα της εποχής αποδίδονται με αμεσότητα χάρη στην απόδοση των λεπτομερειών τους. Για παράδειγμα, παρακολουθούμε τις οδηγίες για την ύφανση της υδραίκης σημαίας της επανάστασης, που δίνει στην κυρά Λένη, μπρέρα του Λευτέρη, η γυναίκα του Κουντουριώτη. Επίσης, η διαδικασία της πυρπόλησης εξηγείται αναλυτικά στο Λευτέρη από τον έμπειρο ναυτικό Παπατούκο και οι πολεμικές εξελίξεις παρουσιάζονται με ακρίβεια, καθώς ο Μιαούλης τις υπαγορεύει στο αγόρι, που εκτελεί χρέον γραμματέα. Ο χαρμόσυνος τόνος που κυριαρχεί κατά την ανακάρωση του υδραίκου στόλου, αποδίδεται μέσα σε αλλεπάλληλες πηκτικές εικόνες, όπως οι καμπανοκρουσίες, οι αναστάσιμες ψαλμώ-δίες, οι κανονιές, οι αλαλαγμοί των πληρωμάτων.

ΔΟΞΑΣΜΕΝΗ ΕΞΟΔΟΣ: Το βιβλίο του Τάκη Λάππα (εικ. Ν. Ζωγράφου, εκδ. Αιλαντίς), το οποίο βραβεύτηκε στο διαγωνισμό της Γ.Λ.Σ. του 1966, αναφέρεται στην πολιορκία του Μεσολογγίου από τους Τούρκους και στην πρωική έξοδο που επικείρισαν οι κάτοικοι του. Η αφήνηση επικεντρώνεται σε μια μεσολογγίτικη οικογένεια, τους αδερφούς Γκόρπα. Ο μεγαλύτερος αδερφός, ο Βασίλης, που σπουδάζει στην Ιταλία, εγκαταλείπει την Ιατρική, για να προσφέρει τις υπηρεσίες του στη γενέτειρά του, που πολιορκείται από τον Κιουταχή. Θεραπεύει τους πληγωμένους και παράλληλα βοηθά στο τυπογραφείο του φιλέλληνα Μάγερ, όπου

εκδίδεται η εφημερίδα Ελληνικά Χρονικά. Ο αδερφός του Θανάσος σκοτώνεται σ'ένα μεγάλο γιουρούσι των Μεσολογγιτών ενώ ο Λαμπρινός, ο μικρότερος από τους αδερφούς, κάνεται στην τελευταία για τους Έλληνες νικηφόρα μάχη, στο υποσάκι Κλείσιοβα. Όταν τα στρατεύματα του Ιμπραΐμ εισβάλουν στην πόλη μετά την έξοδο των κατοίκων της, δύο ακόμη μέλη της οικογένειας, η Χάιδω και ο τραυματισμένος Γιάννης επιλέγουν να ανατιναχθούν στο σπίτι τους, προκειμένου να μην αιχμαλωπιστούν ενώ ο Ασημάκης και ο Βασίλης σκοτώνονται επιχειρώντας να διαφύγουν. Αν και ο κύριος ήρωας κάνεται όταν όλοι οι δικοί του έχουν ήδη σκοτωθεί, δεν λείπουν στο έργο οι αναφορές στη συνέχιση της ζωής στο Μεσολόγγι για χρόνια μετά την πρωική έξοδο. Άλλοτε αυτό γίνεται με αιφορμή έναν αιωνόβιο φοίνικα που μεταφυτεύτηκε στον κάποιο της πόλης και άλλοτε με αιφορμή το γεγονός ότι πολλές Μεσολογγίτισσες που συμμετείχαν στην Έξοδο φορώντας ανδρική ενδυμασία, την φύλαξαν έως τα γεράματά τους και κηδεύτηκαν με αυτήν. Σε πλήθος ακόμη περιπτώσεων εξιστορούνται διάφορα επιμέρους επεισόδια από την ιστορία του τόπου, που συμβάλλουν σημαντικά στην απόδοση αυτής της ιστορικής περιόδου ως ζωντανής πραγματικότητας που βιώνει ο αναγνώστης. Αυτό συμβαίνει, για παράδειγμα, όταν περιγράφεται ο κεντημένος στην Πόλη επιτάφιος που άρπαξε ένας Τούρκος κατά την εγκατάλειψη του Αιτωλικού από τους κατοίκους του ύστερα από τη συνθηκολόγηση τους για να σελώσει το άλογό του, με αποτέλεσμα να σκοτωθεί αμέσως μόλις δοκίμασε να το ιππεύσει. Συμβαίνει επίσης στην περίπτωση του Γεράσιμου Τζόρνα, ο οποίος προτίμησε να αυτοκτονήσει στην Κλείσιοβα, ανατινάζοντας το κανόνι του, που είχε ονομάσει Κοψαχείλα, παρά να το εγκαταλείψει στα κέρια του εχθρού. Συμβαίνει τέλος στην αναφορά στο σφαγιασμό του αλόγου του κυβερνητικού επιτρόπου Παπαδιαμαντόπουλου από πεινασμένους Μεσολογγίτες στρατιώτες αλλά και στο απολαυστικό γεύμα του ίδιου αξιωματούχου, ο οποίος αγνοούσε ότι το νόστιμο πιάτο του προερχόταν από το αγαπημένο του σκυλάκι. Ορισμένες από τις επιμέρους αυτές αφηγήσεις προσδίδουν στο κείμενο έντονα χιουμοριστικό τόνο, που βοηθά στην αποφόρτιση του συμπάσχοντος με τους ήρωες αναγνώστη. Αναφέρεται λοιπόν ότι η βόμβα που έσκασε στο σπίτι του Μπότσαρη όταν φιλοξενούσε τον Κανέλλο Δεληγιάννη, κατέστρεψε μόνο τη μαγειρεμένη κότα που ετοιμάζονταν να δοκιμάσουν ενώ θύματα βομβών έπεσαν επίσης ένα γουδί με σκορδαλιά, ένα βαρέλι με νερό, σεντόνια κ.ά. Κάπου περιγράφεται η σύλληψη ενός Αιγύπτιου στρατιώτη του Ιμπραΐμ από μια νεαρή Μεσολογγίτισσα, με μοναδικό σκοπό να απαντήσει σε απορίες των ανιψιών της για τη μορφή των καλικαντζάρων. Η δημιουργία προσδοκιών από τον αναγνώστη για την εξέλιξη της αφηγηματικής υπόθεσης συνιστά ένα ακόμη χαρακτηριστικό του έργου. Ετσι, η ομίχλη που καλύπτει το Μεσολόγγι, τα όνειρα του Κίτου Τζαβέλλα και της Χάιδως κ.λπ. μας προετοιμάζουν για τη δυσάρεστη τροπή των γεγονότων. Τέλος, αξίζει να επισημάνουμε τη συχνή παράθεση δημοτικών στίχων ή αποσπασμάτων του ποιητικού έργου του Σολωμού, οι οποίοι αναφέρονται στα αφηγούμενα περιστατικά.

... ΚΑΙ ΑΛΕΚΤΩΡ ΔΕΝ ΕΛΑΛΗΣΕ: Στο βιβλίο της Θάλειας Χ. Σαμαρά (Αθήνα, 1971) παρουσιάζεται η ζωή στην Τουρκοκρατούμενη Νάουσα από το Σεπτέμβριο του 1803 μέχρι και το Μάιο του 1832. Οι περιγραφές του φυσικού τοπίου, των αγροτικών δραστηριοτήτων των κατοίκων, των εθίμων τους, της ενδιαφέρουσας αρχιτεκτονικής, καθώς και της πνευματικής και πολιτιστικής ζωής της πόλης, που μαρτυρούν την οικονομική ευημερία της, εναλλάσσονται με τις αναφορές στα ιστορικά γεγονότα που συνδέονται με την περιοχή. Τέτοια γεγονότα είναι η πολιορκία της Νάουσας από τις δυνάμεις του Αλή και η

παράδοσή της, η εγκατάσταση εκεί αλβανικής φρουράς, η προνομιακή μεταχείριση των Ναουσαίων από τους Τούρκους, συνέπεια της μεσολάβησης της μπτέρας του σουλτάνου, η επανάστασή τους παρά τα προνόμια που απολάμβαναν, η νικηφόρα πρώτη μάχη τους, η επίθεση του τουρκικού στρατεύματος υπό το Λουμπούτ πασά, η ολοσχερής καταστροφή της πόλης κι η ανοικοδόμησή της από τους ελάχιστους επιβιώσαντες κατοίκους της, που επέστρεψαν ύστερα από μια δεκαετία. Τα ιστορικά αυτά γεγονότα αποδίδονται στο έργο μέσα από την προσωπική δράση του πλικιώμενου ήρωα Νόνη, του γιου του Γιάννου, των εγγονών του Δημήτρη, Κωνσταντί και Μαρίας και του αρραβωνιαστικού της Αλέξη. Ο αναγνώστης που μοιράζεται τις χαρές, τις αγωνίες, τα προβλήματα των αφηγηματικών προσώπων, αισθάνεται άμεσα εμπλεκόμενος στα τραγικά ιστορικά γεγονότα τα οποία βιώνουν. Ωστόσο, αν και συγκλονίζεται από τη θανάτωση όλων σκεδόν των μελών της οικογένειας του Νόνη, δεν παύει να αισιοδοξεί, καθώς στις τελευταίες σελίδες εμφανίζονται τα παιδιά του μοναδικού επιζώντα Κωνσταντί, που μάλιστα εμφανίζονται με ιδιαίτερες ομοιότητες με τους νεκρούς συγγενείς τους, των οποίων φέρουν τα ονόματα. Από τα σημεία της αφήγησης που η ζωή των πρώων κινδυνεύει και στα οποία διατηρείται αδιάπτωτο το αναγνωστικό ενδιαφέρον, αναφέρουμε ενδεικτικά αυτό όπου η μικρή Μαρία έρχεται αντιμέτωπη με έναν οπλισμένο Αρβανίτη που έχει εισχωρήσει στην οχυρωμένη πόλη. Επίσης, αυτό όπου τα αδέρφια της απομακρύνονται από τα τείχη της Νάουσας επιδιώκοντας να πλησιάσουν στο μέρος που έχουν στρατοπεδεύσει οι Τούρκοι πολιορκητές της, για να ανοίξουν πυρ προς τη σκνήνη του Λουμπούτ και κατά την επιστροφή τους δέχονται εχθρικά πυρά. Τέλος, στεκόμαστε εκεί όπου όλοι οι κάτοικοι της Νάουσας συμμετέχουν στη διάνοιξη υπόγειας σύραγγας, προκειμένου να ανακαλύψουν τη νέα πορεία του νερού, που μετά την παρέμβαση των κατακτητών δεν φτάνει πια στα σπίτια τους. Ως αποτέλεσμα της ταύτισης της οπτικής του αναγνώστη με αυτήν των δοκιμαζόμενων πρώων, αφενός συμμετέχουμε πλήρως στην αγωνία τους, βιώνουμε στο έπακρο τις περιπέτειές τους. Αφετέρου πιο συγκεκριμένη αφηγηματική στρατηγική της περιορισμένης οπτικής μας έχει ως συνέπεια την αιμόσφαιρα μυστηρίου, που κυριαρχεί στο έργο. Αυτό ισχύει για παράδειγμα όταν εμφανίζεται στην πόλη κάποιος άγνωστος άνδρας, ο οποίος επισκέπτεται το δάσκαλο Μπαλαούρδα, που τον υποδέχεται με εξαιρετική θερμότητα και σεβασμό και τον παρουσιάζει στον άρχοντα Ζαφειράκη, ο οποίος επίσης τον αντιμετωπίζει ως εξόχως σημαντικό πρόσωπο. Η ταυτόπτη του συγκεκριμένου προσώπου και ακριβέστερα η ιδιότητά του, το όπι πρόκειται δηλαδή για Απόστολο της Φιλικής Εταιρείας, μας αποκαλύπτεται ύστερα από τεσσερισμήσι οσελίδες μετά τη σπιρρή της εμφάνισής του. Ο αφηγητής του βιβλίου εκτός από τα στοιχεία για τα γεγονότα, συνχόντα μας παρουσιάζει τις σκέψεις και τα συναισθήματα πλήθους πρώων που συμμετέχουν σε αυτά, ταυτίζοντάς μας μαζί τους. Αναφέρεται λόγου χάριν στον πόνο της Μαρίας για το θάνατο της μπτέρας της ή στην απόφασή της να μην απομακρύνθει από την πόλη για να διασωθεί, επιθυμώντας να παραμείνει κοντά στα αγαπημένα της πρόσωπα που εξακολου-

θούν να μάχονται. Παρουσιάζει επίσης την πικρία του Νόνν για τις συνθήκες που βιώνουν τα εγγόνια του, τον πόνο του καθώς αντιλαμβάνεται ότι η ολοσχερής καταστροφή της Νάουσας θα είναι αναπόφευκτη μα και τη χαρά του για το πάθος των υπερασπιστών της έως την τελευταία σπιγμή. Ο αφηγητής εστιάζεται ωστόσο και στον εσωτερικό κόσμο του Λουμπούτ, καθώς αυτός ανυπομονεί να εκτελέσει τη διαταγή του σουλτάνου

του για αφανισμό των κατοίκων της Νάουσας ή απορεί για τις απεριόριστες ικανότητες των αντιπάλων του, που του προκαλούν αμφιβολίες για την επιτυχία του παρά τη συντριπτική αριθμητική υπεροχή των δικών του δυνάμεων. Εδώ η συγκεκριμένη αφηγηματική επιλογή επιδιώκει να αναδείξει το βαθύ ριζικό γενναιότητας των Νάουσαίων.

Βιβλιογραφία

- Αναγνωστόπουλος**, Β. Δ. (1987). *Τάσεις και Εξελίξεις της Παιδικής Λογοτεχνίας στη δεκαετία 1970-1980*. Αθήνα: Οι Εκδόσεις των Φίλων.
- Γιάκος**, Δ. (1993). *Ιστορία της Ελληνικής Παιδικής Λογοτεχνίας*. Αθήνα: Παπαδήμας.
- Νικολοπούλου**, Α. (1990). Γράφοντας παιδικό ιστορικό βιβλίο, *Διαδρομές*, τ. 18, 102-105.
- Πέτροβίτς-Ανδρουτσοπούλου**, Λ. (2001). Το μικρόβιο της ευεξίας, *Ο κόσμος της Παιδικής/Νεανικής Λογοτεχνίας*, τ. Α'. *Η Συγγραφή και η Εικονογράφηση*. Αθήνα: Καστανιώτης, 141-149.
- Χατζηθεοδώρου**, Α. (1990). Οι διαγωνισμοί της Γυναικείας Λογοτεχνικής Συντροφιάς και το ιστορικό μυθιστόρημα, *Διαδρομές*, τ. 18, 106-109.

Κατά των αρνητών του κορονοϊού:

Ε ε προηγούμενο κείμενό μου αναφέρθηκα στο κοινωνικά και ψυχολογικά χαρακτηριστικά τού φαινομένου της άρνησης του κορωνοϊού. Σήμερα ας εξετάσουμε λογικά τα επικειρήματα των αρνητών τής σοβαρότητας τής λοιμώξης από κορωνοϊό.

Η θέση τους συνοπτικά έχει ως εξής: Δεν υπάρχει λόγος να ληφθούν μέτρα για περιορισμό τής επιδημίας ή τα μέτρα είναι υπερβολικά αυστηρά, διότι δεν πρόκειται για τίποτα παραπάνω από μία απλή γρίπη, όπως η εποικική που αντιμετωπίζουμε κάθε χρόνο, για την οποία ούτε μάσκες φοράμε, ούτε αποστάσεις τηρούμε, ούτε καραντίνα και αναστολή δραστηριοτήτων (lockdown) εφαρμόζουμε. Κάποιοι συνωμοσιολόγοι προχωρούν παραπέρα λέγοντας ότι αυτά είναι κόλπα για να μάς τρομοκρατήσουν και να μάς "πλασάρουν" εύκολα το εμβόλιο, από το οποίο θα πλουτίσει ο Bill Gates και οι φαρμακευτικές εταιρίες, ή θα ελέγχουν την προσωπικότητα μας με το ενσωματωμένο "τσιπάκι" κλπ. κλπ. Συνηγορούν όμως τα υπάρχοντα δεδομένα υπέρ των απόψεων τους; Ας τα εξετάσουμε.

Για την εκτίμηση τής βαρύτητας τής λοιμώξης μάς χρειάζεται ο δείκτης θνητότητας των μολυνθέντων, ο λεγόμενος IFR (infection fatality rate), με απλά λόγια τί ποσοστό πέθανε από όσους γενικά μολύνθηκαν. Είναι δηλαδή ένα κλάσμα που στον αριθμού τής έχει τους θανόντες από τον κορωνοϊό και στον παρονομαστή όσους ΜΟΛΥΝΘΗΚΑΝ και όχι απλώς όσους ΝΟΣΗΣΑΝ από αυτόν, διότι υπάρχουν και οι ασυμπτωματικοί. Για να βρει κανείς τον αριθμό των ομαλυνθέντων χρειάζονται επιδημιολογικές έρευνες με εξέταση όλου του πληθυσμού μιας περιοχής για την παρουσία αντισωμάτων. Για τον κορωνοϊό έχουμε τέσσερις τέτοιες μελέτες μέχρι τώρα, από μία περιοχή στην Κίνα, από το κρουαζιερόπλοιο Diamond Princess, από ένα χωρίο στην Γερμανία και από την Ισλανδία και τα νούμερα ήταν αντίστοιχα 0,66% - 0,60% - 0,4% και 0,3%. Το αντίστοιχο ποσοστό για τη γρίπη είναι 0,1%.

Ας δεχθούμε λοιπόν ως υπόθεσην εργασίας την άποψη των αρνητών ότι δεν τρέχει τίποτα σοβαρό και δεν χρειάζονται περιοριστικά μέτρα και ότι πρέπει να αφήσουμε "λάσκα" την κατάσταση. Με δεδομένα ότι Α. ο ίδιος εξαπλώνεται πολύ εύκολα, με μέγιστη μεταδοτικότητα ήδη πριν την εκδήλωση των συμπτωμάτων και κατά την πρώτη ημέρα εκδήλωσης τους, Β. έχει ήδη εξαπλωθεί σε όλα τα κράτη του κόσμου, Γ. δεν υπάρχει εμβόλιο, αυτό σημαίνει ότι σε 3-4 χρόνια θα έχει μολύνει όλο τον πληθυσμό τής γης, ο οποίος είναι στο σύνολό του επίνοος. Εάν πάρουμε έναν μέσο δείκτη θνητότητας, π.χ. 0,4%, αυτό μεταφράζεται σε θάνατο συνολικά πάνω από 31 εκατομμυρίων ανθρώπων σε όλον τον πλανήτη. Για σύγκριση, από τον Α' Παγκόσμιο πόλεμο πέθαναν 15-22 εκατομμύρια ανθρώποι, στρατιώτες και άμαχοι. Είπαιτε τίποτα;

Αντίθετα, όσον αφορά τη γρίπη, όχι μόνο ο δείκτης θνητότητας είναι τουλάχιστον 3-4 φορές μικρότερος, αλλά και ο επίνοος πληθυσμός είναι συντριπτικά λιγότερος, διότι οι περισσότεροι από όσους ανίκουν στις ομάδες υψηλού κινδύνου (πλικιωμένοι, καρδιοπαθείς, πνευμονοπαθείς κλπ.) κάνουν κάθε χρόνο το εμβόλιο και προστατεύονται. Καμιά σύγκριση

επομένως.

Υπάρχει και κάπι άλλο που κάνει ακόμα πιο επικίνδυνο τον κορωνοϊό. Όσοι επιζήσουν από την γρίπη, κατά κανόνα επανέρχονται στην πρότερη κατάσταση υγείας, χωρίς υπολείμματα (υπάρχουν βέβαια και κάποιες εξαιρέσεις). Αντιθέτως, ο κορωνοϊός εκτός από τεκρούς αφήνει πίσω του και πολλούς βαριά τραυματίες και ανάπτηρους, για να μιλήσω μεταφορικά. Είναι πολλοί αυτοί που επιβιώνουν μεν, αλλά με χρόνια προβλήματα αναπνευστικά, καρδιολογικά, νεφρικά ή παρατεταμένη για μήνες κόπωση, σε σημείο που να μην μπορούν να εργασθούν ("long Covid syndrome").

Αναφέρθηκα μόνο στο κόστος σε ανθρώπινες ζωές και υγεία μέχρι τώρα. Στη Ζυγαριά όμως πρέπει να μπουν και άλλοι παράγοντες, όπως π.χ. το οικονομικό κόστος από τη νοσηλεία των ασθενών στα νοσοκομεία και ιδιαίτερα τις ΜΕΘ (αναγνωρίζω από την άλλη το κόστος από την ύφεση τής οικονομίας από τα περιοριστικά μέτρα), αλλά και η συνεχής και υπέρμετρη καταπόνηση τής σωματικής και ψυχικής υγείας τού ιατρονοσοπλευτικού προσωπικού που, με κίνδυνο τής ζωής του, φροντίζει τους ασθενείς μιας επιδημίας, που δεν έχει εποικικό χαρακτήρα για 2-3 μήνες όπως η γρίπη, αλλά διαρκεί σχεδόν όλο τον χρόνο. Εάν τους βάλουμε και αυτούς στην εξίσωση, γίνεται σαφές ότι οι αρνητές του κορωνοϊού καλό θα είναι να σιωπήσουν.

Σημ. Το σκίτσο είναι του Peter Arkle από το Sierraclub.org

Τα νέα του Ποδηλατικού Συλλόγου Μάνδρας "West Coast"

Σύμφωνα με τον νέο αθλητικό κανονισμό πραγματοποιήθηκαν οι εκλογές στον Ποδηλατικό Σύλλογο Μάνδρας Δυτική Ακτή στις 27 Δεκεμβρίου 2020 παρουσία της Δικηγόρου που είχε διοριστεί από την Δικηγορικό Σύλλογο Αθηνών.

Η ανάδειξη του νέου ΔΣ για την περίοδο 1/1/2021 έως 31/12/2023 έχει ως εξής:

ΓΙΑ ΔΟΙΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ		
ΕΠΙΘΕΤΟ	ΟΝΟΜΑ	ΙΔΙΟΤΗΤΑ
1 ΤΖΙΤΖΙΚΑΚΗΣ	ΣΠΥΡΙΔΩΝ	ΠΡΟΕΔΡΟΣ
2 ΒΕΡΓΟΠΟΥΛΟΣ	ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ	ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ
3 ΜΟΥΛΑΚΙΩΤΗΣ	ΑΝΑΡΓΥΡΟΣ	ΓΕΝ ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ
4 ΔΗΜΗΤΡΟΥΛΗΣ	ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ	ΤΑΜΙΑΣ
5 ΣΤΑΥΡΟΥ	ΑΘΑΝΑΣΙΑ	ΕΦΟΡΟΣ
ΑΝΑΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΑ ΜΕΛΗ		
1 ΝΙΚΟΛΑΚΟΠΟΥΛΟΥ	ΜΑΡΙΑ	
ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΞΕΛΕΓΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ		
1 ΚΟΡΟΠΟΥΛΗΣ	ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ	ΠΡΟΕΔΡΟΣ
2 ΗΛΙΑΣ	ΓΕΩΡΓΙΟΣ	ΜΕΛΟΣ
3 ΜΠΑΡΟΥΤΙΔΗΣ	ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ	ΜΕΛΟΣ
ΑΝΑΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΟ ΜΕΛΟΣ		
1 ΝΤΑΡΔΑ	ΑΙΜΙΔΙΑ	

ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ 1

Η ομάδα μας καλωσορίζει και επίσημα άλλα τρία νέα μέλη: τον Θεοδωρή Πετρίδη, τον Παναγιώτη Μανωλόπουλο και τον Γιώργο Βαρελά.

Και οι τρείς αρκετά έμπειροι αθλητές στο Mountain bike όπως και στην ποδηλασία δρόμου.

Ευχόμαστε μία καλή αγωνιστική χρονιά γεμάτη επιτυχίες και μακριά από τραυματισμούς.

ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ 2

Μία από τις κορυφαίες εταιρίες οπτικών στον κόσμο των extreme sports, η **Bliz Hellas** θα είναι σύμμαχος στην προσπάθεια των αθλητών μας για την νέα χρονιά.

Η **Bliz** εκτός από την πλούσια γκάμα σε χρώματα και σχέδια που διαθέτει, έχει δώσει ιδιαίτερη προσοχή σε ότι αφορά την κατασκευή του φακού χρησιμοποιώντας ένα ειδικό, άθραυστο, πολυανθρακικό υλικό που προσφέρει μεγάλη ανθεκτικότητα σε κρούση. Επιπλέον, φροντίζει να εξασφαλίσει και την μέγιστη προστασία από τις επιβλαβείς ακτίνες UVA και UVB.

Ευχαριστούμε το κατάστημα **Lestos Bikes** για την στήριξή του και την άμεση εξυπηρέτηση...

ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ 3

Το κατάστημα **Cyclist Gr** συνεχίζει να στηρίζει την προσπάθεια και τους κόπους των πρωταθλητών μας, προσφέροντάς τους τον καλύτερο δυνατό εξοπλισμό, που θα τους εξασφαλίσει μια επιτυχημένη επίδοση, για την οποία με τόσο κόπο και προσήλωση αγωνίζονται.

Με το κορυφαίο ποδήλατο της εταιρίας **Trek Bicycle Greece** και συγκεκριμένα το **Top fuel rsl** θα αγωνιστεί για το 2021 η πρωταθλήτριά μας **Αλεξάνδρα Αδάμ** και όπως όλα δείχνουν αυτή τη χρονιά θα μας χαρίσει πολλές όμορφες στιγμές και επιτυχίες.

Σε αυτό το σημείο θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε για την άμεση ανταπόκριση τους τον **Τάκη Ξευρήν** και **Τάκη Μπαλάσκα**, που μετά από αίτημα της ομάδας μας προχώρησαν στην υλοποίηση της χορηγίας. Ευχαριστούμε επίσης τους **Ανάργυρο Μουλικιώτη** και **Ηρακλή Ντάρδα** που εκπροσώπησαν την ομάδα μας.

έτος 22ο, αρ. τεύχους 96, τρίμηνη έκδοση
διανέμεται δωρεάν
ISSN: 1109-2653
ISSN (Online): 2241-4037

ΚΩΔΙΚΟΣ : 6325

ΑΡ. ΛΔΕΙΑΣ 506/2001 TAX. ΜΑΝΔΡΑΣ